

Meilė, seksas ir tikėjimas

07-02-02 Dalia Zabielaite

Paulo Coelho: religiniai kliedesiai ar išminties pamokos?

Supaprastintas religingumas

Kaip amerikiečių rašytojas Danas Brownas, taip ir brazilų rašytojas Coelho geba, įtikdamas masinio skaitytojo skoniui, sumaniai išnaudoti ne vieną probleminę dabarties situaciją. Didieji XX a. filosofai dabartį įvardijo kaip "būties užmaršties" ar "Dievo sutemų" epochą, t.y. epochą, kurioje žmogus gyvena praradęs pirmąpradį ryšį su būties esme, nebesugeba atsiverti transcendencijos slėpiniui. Vienaip šios epochos žmogui apie minėtas egzistencines problemas kalba intelektualiojo romano kūrėjai (pvz., prancūzų rašytojas Michelis Tournier, dabarties egzistencinę problematiką nušviečiantis senųjų religinių ir kultūrinių mitų šviesa), kitaip – populiariojo romano meistrai kaip Brownas, Beigbederis ir Coelho. Pastarieji, regis, aiškiai suvokia: jei imsi esmingai tyrinėti tikrąją būtį užmiršusio šių dienų žmogaus egzistenciją, populiarius nebūsi. Kaip tik dėl to Coelho ir pasuka lengvesniu keliu: užuot esmingai tyrinėjęs dabarties egzistencines problemas, savo romanais jis kalba apie periferinius, dažnai supaprastintai pateikiamus metafizinius ir religinius dalykus. Tiksliesniais jo paties žodžiais, vengdamas kultūrinio, religinio ir kitokio fundamentalizmo.

Todėl, skaitant Coelho romanus, į akis krinta tai, kaip supaprastintai jis interpretuoja fundamentalius biblinius simbolius. Pavyzdžiui, biblinį Mergelės, koja pamynusios angį, vaizdinį, figūruojantį romane "Veronika ryžtasi mirti". Visus kitus aiškinimus atmetęs kaip gražią romantiką, romano herojus Eduardas teigia, jog Mergelė reiškia ne ką kitą, o "moterišką energiją" ir "Įkvėpimą" (p. 242). Tuo tarpu autentiškai bibline prasme šis simbolis, kaip žinia, reikštų pergalę prieš žmogaus prigimties nuodėmingumą.

Kad ne krikščioniškoji autentika rūpi brazilų rašytojui, liudija ir romanas "Alchemikas". Prasilenkiant su tradicine bibline Dievo, asmeniškai dalyvaujančio žmogaus gyvenime, samprata (pats rašytojas vieno pokalbio metu tai aiškina kiek kitaip, pabrėždamas, jog savo kūryba iš principo atmetęs "standartizuoto Dievo idėją"), minėtame romane Dievas traktuojamas kaip anoniminė pasaulio raidos priežastis. Čia teigiama: Dievas yra ne kas nors kita, o "labai teigiama jėga", dar įvardijama kaip "Pasaulio Siela" (p. 66). Būtent tokią Dievo sampratą atranda romano pagrindinis herojus – Andalūzijos lygumų kaime gyvenantis jaunas avių piemuo Santjagas. Nuo pat vaikystės jis svajojo pažinti pasaulį ir Dievą, tėvai dargi norėjo, kad taptų kunigu, – kuklios, triūsiančios tik dėl valgio ir gėrimo, kaip tos jo avys, valstiečių šeimos pasididžiavimu" (p. 18). Tačiau vieną dieną, žiūrėdamas į tekančią saulę ir jos pažadintas, jaunuolis nusistebėjo: "Kaip galima ieškoti Dievo seminarijoje?" (p. 20). Ir leidosi ieškoti Dievo pasaulyje.

Šios ir kitos Coelho romanų vietos atspindi mūsų laikams būdingą krikščionybės ir kultūros santykio aspektą [...] Jo romanuose atvirai žaidžiama krikščioniškais simboliais (pvz., kryžiumi ar minėta angį pamynusia Mergelė Marija) – būtent taip bandoma perteikti autoriui rūpimą supaprastintą ir universalią, bet nebūtinai autentišką religinę teologinę jų prasmę. Tai akivaizdi interpretacinės savivalės išraiška, įgalinanti bestselerių autorių skelbti turinius, atitinkančius ne interpretuojamo šaltinio tiesą, o dabarties žmogaus (pseudo)religinius poreikius. Pats rašytojas, aiškindamas savo interpretacines nuostatas, greta kitko, pažymi, jog gyvename laikais, kai visa archajinių minčių sistema negrįžtamai eina į praeitį. Sprendžiant iš jo romanų, prie tokių archajinių sistemų jis priskiria ir tradicinę krikščionybę. Dėl to jo romanuose ima dominuoti netradicinės ar nekrikščioniškos, dargi supaprastintos ir universalizuotos religinės tiesos.

Į religinių temų lauką Coelho romanuose yra įtraukiamos ir meilės bei sekso temos. Tiksliau sakant, meilė, seksas ir tikėjimas – toks yra pagrindinių temų derinys, apie kurį sukasi ne vieno jo romano herojų mintys. Antai skandalingame, 2003 m. parašytame ir islamo šalyse uždraustame romane "Vienuolika minučių", aprašant šių dienų prostitutės Marijos, iš Brazilijos glūdumos atvykusios į Šveicariją, gyvenimą ir jos pastangas suprasti "tą stebuklingą ir žudantį dalyką – Meilę" (p. 22), greta kitko, svarstoma ir "standartizuoto sekso" tema. Pastarąjį dalyką rašytojas iškelia kaip svarbią šių dienų žmogaus egzistencinių problemų priežastį: "[Ž]monės laikosi dietų, dėvi perukus, valandų valandas praleidžia kirpyklose arba gimnastikos salėse, dėvi patrauklius drabužius, stengiasi įžiebtį kibirkštį – ir ką? Kai ateina laikas gulti į lovą – vienuolika minučių, ir viskas. Jokios kūrybos, nieko, kas pakylėtų iki rojus" (p. 123).

Rašytojo manymu, kaip tik dėl to, kad nesugeba rasti kūrybiškų, nestandartinių mylėjimosi būdų, žmogų nuvedančių iki jo paties ribos (tokius būdus, panašius į sadistinius žaidimus, Coelho ir nurodo romane), žmogus jaučiasi frustruotas ir nelaimingas. Stebina ne šie rašytojo trivialūs ar keistoki išvedžiojimai, bet tai, kaip šias ir panašias mintis, pasitelkdamas jo romanuose dažną "šventojo sekso" idėją, jis susieja su šiandien aktualia ir problemine religinio patyrimo tema.

Turint omenyje tai, kad tikėjimo klausimas keliamas kone kiekviename Coelho romane, gal ir teisi yra populiarus lietuvių žurnalo autorė, rašytoją pristatydamą kaip "giliai Dievą tikintį žmogų". Taip manyti verstų ir romanų moto einantys įvairūs Evangelijos pagal Luką fragmentai ar invokacijos į Mergelę Mariją. Be to, ir pats rašytojas prisipažįsta: "[a]š nuolat skaitau Bibliją. Mėgstu ją. Visus pasakojimus, kurie ten surašyti". Regis, tai ir leistų manyti, kad Coelho romanuose religinės biblinės tiesos turėtų iškilti jei ne kaip vienintelis, tai bent kaip svarbus turinio matmuo. Bet taip manydami didžiai klystume. Mat skaityti Bibliją, kaip jau buvo minėta, nebūtinai reiškia tikėjimo aktu atsiversti jos skelbiamoms kanoninėms tiesoms. Ją galima skaityti ir kitais ar net keistais tikslais.

Apie rašytojo požiūrio į krikščioniškąją religiją netradiciškumą byloja tai, ką išvystame metę žvilgsnį į romano "Prie Piedros upės – ten aš sėdėjau verkdamą" herojus (veiksmas čia vyksta paskutiniame XX a. dešimtmetyje). Romano pagrindiniai herojai, kitaip nei sekuliarių laikų dauguma, dar nėra praradę šiandien deficitiniu tapusio transcendencijos jausmo. Savo gyvenimo problemą Pilara ir jos senas draugas seminaristas sieja su religinio patyrimo stoka, patyrimo, kurio, išlaisvinto iš vaikystės dienų katalikybės, jie ir leidžiasi ieškoti, keliaudami po Ispaniją, aplankydami jos bažnyčias, koplyčias, šventuosius šulinius, grotas ir kt. Galiausiai atranda jų sielą nepaprasta palaima užliejusį Dievo moteriškąjį pavidalą. Romano pabaigoje paaiškėja, kad Pilaros draugas seminaristas – tai tikras revoliucionierius, turįs "tapti vienu iš vadovų dvasiškai keičiant žmoniją" (p. 130), t.y. jai skelbti Didžiosios Motinos idėją, kurios Katalikų Bažnyčia nenorinti pripažinti.

Kiek užbėgant į priekį reikia pastebėti, kad Dievo moteriškumo idėja ryški ir Dano Browno romanuose. 2004 m. lankydamasis JAV ir jau būdamas skaitęs Browno "Da Vinčio kodą", Coelho, sveikino amerikiečių rašytojo pastangas ir jas gretindamas su savosiomis, minėto romano populiarumą taip aiškina: "apie dvasingumą mes kalbame daug atviriau. [...] Tokie romanai kaip "Da Vinčio kodas", plečia mūsų akiratį. Turime pripažinti ir moterišką Dievo pavidalą". Šių dviejų autorių skelbiamas dvasingumas, greta kitko, tai iš ezoterinių tekstų perimta ir prie feministinių šio laiko madų priderinta Dievo moteriškumo idėja, šių laikų sekuliariame pasaulyje tapusi gan populiari.

Akivaizdu, kad, kaip ir Browno, Coelho kūryboje aukštinama feministinė Didžiosios Motinos idėja nėra krikščioniška. Ji tikrai prasilenkia su tuo, ką savo feministine teologija skelbia žymi amerikiečių teologė Elizabeth Johnson. Jos teigimu, jau ankstyvieji krikščionys, remdamiesi judaistine Išminties tradicija, žmogų Jėzų tapatino su moteriška Sofija, – teisingumo aistra ir tiesos žinojimu. Anot minėtos teologės, šias dieviškas savybes, jas susiedamas su kūniškumu, savo asmenyje ir įkūnijo Jėzus Kristus. Tuo tarpu Coelho romanuose kalbama apie visai

ką kitą: Didžiosios Motinos idėja čia traktuojama kartais panteistine, kartais gnostine prasme. Panteistinę Dievo, įsivaizduojamo kaip moters, idėją herojus seminaristas aiškina taip: "[j]os simbolis yra vanduo, rūkas, tvyrantis aplink mus" (p. 64). Todėl, norėdami patirti Didžiosios Motinos artumo palaimą, romano herojai lanko šventus šulinius, panyra į pliaupiantį lietų ir pan.

Romane figūruoja ir gnostinė šventojo moteriškumo idėja, – gerokai supaprastinta ir universalizuota. Antai revoliucingasis seminaristas teigia: "ši moteris – Deivė, Švenčiausioji Mergelė Marija, žydų Šechinach, Didžioji Motina, Izidė, Sofija, tarnaitė ir viešpatė – yra visose pasaulio religijose. Ji buvo slepiama, draudžiama, maskuojama, bet jos kultas gyvavo visais amžiais ir atėjo iki mūsų dienų" (p. 65). Šis aiškinimas tik patvirtina, kaip sąmoningai prasilenkdamas su tradicine krikščionybė, romano autoriaus religijos suvokimas tampa universalizuota įvairių religijų sinteze (Coelho teigimu, jo gimtojoje Brazilijoje religinis sinkretizmas yra nieko nestebinantis ir įprastas dalykas). Ezoterine Dievo Motinos idėja rašytojas išreiškia paprastą XX a. Vakarų filosofų jau ne kartą išsakytą mintį, t.y. antitezę dekartiškajam mąstymui, paremtam racionali, Coelho žodžiais, vyriška logika.

Galvojant apie gausius Coelho romanų skaitytojus, besižavinčius rašytojo skelbiamomis šiomis ir kitomis (pseudo)religinėmis idėjomis, sunku neprisiminti Biblijoje aprašytų materialiai klestinčio Izraelio vaikų, pranašą Amosą užrūstinusių tuo, kad, pabudusio dvasios alkio vedami, jie bėgo ne prie gyvojo Dievo, o į netikrų dievų rinką. Ir tikrai ne bibliniais, o šiais klestinčio materializmo laikais, ne pranašui Amosui, o bestselerių autoriui pavyksta vienmatėje žmogaus sąmonėje sužadinti dvasinių dalykų alkį. Tačiau kur link verčiamas bėgti tą dvasingumo alkį patyręs bestselerių skaitytojas? Tikriausiai – į dievų rinką, randamą tuose pačiuose romanuose. Be Didžiosios Motinos, Kibelės, Izidės ir kitų dievybių, čia apstu alchemijos, mitologijos ir kitokių elementų. Taip pat ir įvairių "teigiamų galių", įvardijamų rašytojo mėgstama universalia "alchemijos kalba": "Asmeninė Legenda", "Šviesos Karys", "Laimės Paslaptis", "Taikos Simfonija", "Palankumo Principas" ir pan. Ir biblinėmis pranašo Amoso, ir šiomis dienomis masinį skaitytoją ši dievybių ir dieviškų galių įvairovė iš tiesų vilioja (romanų populiarumas galbūt tai ir reiškia).

Tačiau žvelgiant kritiškiau, minėti religiniai brazilų rašytojo romanų momentai leistų kalbėti apie galimas jo kūrybos sąsajas su šiaudien įtakingu ir sunkiai nusakomu *New Age* judėjimu. Vokiečių kritikas Rainer Traubas bestselerių autorių atvirai vadina "New Age guru" ir "kičo gamintoju" ("Das zweite Leben der Veronika", in: *Der Spiegel*, 2000 04 03). O italų *La Repubblica* Luciana Stegagno Picchio pastebi, jog savo romanais Coelho skleidžia "tipiškas New Age temas", vartoja tipišką *New Age* frazeologiją ("Il Mago del best seller ci riprova", in: *La Repubblica*, 2000 12 10).

Apie galimą Coelho sąsają su minėtu naujojo religingumo sąjūdžiu bylotų ir rašytojo intencija savo romanuose sintetinti įvairias religines ir kultūrinės tradicijas (krikščionybę, judaizmą, islamą, budizmą ir kt.). Apibendrinančiu religijotyryninko Gintaro Beresnevičiaus pastebėjimu, naujieji religiniai judėjimai, tad ir *New Age*, yra ne kas nors kita, o tik saldūs religiniai kokteiliai: "[t]okie kokteiliai daromi iš krikščionybės dorktrinos, induizmo, budizmo, bet juose atmetama tai, kas tose religijose yra stipru, kas vargina, kas kelia reikalavimus. Išspaudžiamas saldus vandenėlis, kurį gerti visiškai malonu" ("Naujojo atgimimo išvakarėse", p. 59). Savo romanuose Coelho ir pateikia iš įvairių religijų suplaktą saldų kokteilį, kuriame – meilė, seksas ir jais paremtas psuedoreliginis patyrimas. Šį kokteilį išties malonu gerti, mat, kitaip negu tradicinėse religijose, jame nėra įpareigojančių etinių ir moralinių reikalavimų.

Literatūrinės autosugestijos seansai

Nieko neišskiriantis autoriaus dairymasis po skirtingas religines tradicijas ir jų siūlomus moralės principus

romanuose lengvai išvirsta į akivaizdžią moralinio reliatyvizmo nuostatą. Ši nuostata, kaip vedančioji gija, bene ryškiausiai eina per visą romaną "Demonas ir panelė Prym" siužetą. Gan sofistiškai čia pasakojama apie fantasmagorišką Gėrio ir Blogio kovą širdyje žmogaus, panūdusio pažinti, geras ar blogas yra žmogus apskritai, ir panūdusio tai padaryti nusižengiant Dekalogo priesakams "nevak" ir "nežudyk". Ši kiek dirbtinoka romano tematika verčia kritiškai suabejoti tuo, apie ką buvo kalbėta anksčiau: nors ir sakosi skaitęs Bibliją, tačiau, ko gero, rašytojas ją skaito praleisdamas čia dažnas apie žmogaus prigimtinį nuodėmingumą bylojančias scenas.

Žvelgiant kritiniu žvilgsniu, minėtame romane įmanu atpažinti ir kitką: slaptai ar atvirai rutuliojamą XX a. paplitusią psichoanalitinę teoriją, bendrąsias moralės normas laikančią, pasitelkiant Coelho metaforą, "miestelyje įrengtomis kartuvėmis". Romano veikėjas demonas sako: "Žmonės dorybingi todėl, kad bijo, bet iš esmės jie niekšai ir visi yra mano palikuonys" (p. 107). Miestelio aikštėje įrengtų kartuvių pozityvus vaidmuo ir būtų baimės keliu įdiegti dorybę. Tačiau rašytojas kartuvių įvaizdžiu labiau pabrėžia negatyvią, t.y. represinę moralinių normų (kurios didžia dalimi yra draudimai) funkciją: gramzdindamos į kaimelio kasdienybės monotonią, romano herojai Šantalei jos kliudo drastišku būdu (pavagiant paslėptus aukso luitus) realizuoti savo gyvenimo planus ir svajones. Romano moralas paprastas: jei nori įgyvendinti svajones, turi nebijoti rizikuoti ir peržengti represyvas moralinių religinių normų ribas. Kitoje vietoje pasakytais rašytojo žodžiais, tapti "dvasios riteriu", kurių dėka tik ir pučia istorijos vėjai.

Ne tik šiame, bet ir kituose romanuose kaip būdą išsivaduoti iš krikščionybės įtvirtintų moralinių normų ir jų represyvumo autorius siūlo jo paties parinktas moralines taisykles, perimtas iš įvairių kultūrinių religinių tradicijų ir persakytas labai paprasta ir universalia metaforų kalba. Rašytojo įsitikinimu, ne tik bestselerių herojus, bet ir jų skaitytojus tos taisyklės turėtų išvesti į tikrojo dvasingumo kelią.

Kaip tik tokių moralinių taisyklių rinkinys yra 1997 m. patašyta Coelho nedidelė knygelė "Šviesos kario vadovas". Jos netgi neįmanoma vadinti romanu, – čia nėra jokio siužeto, neplėtojamas joks pasakojimas, o tik pateikiamos paskiros etinės maksimos. Pavyzdžiui, "[k]arys žinosi laisvai galįs rinktis, kas jam patinka; jo sprendimai drasūs, ryžtingi – kartais – šiek tiek beprotiški" (p. 20); arba "[š]viesos karys visada gyvenime turi antrą šansą" (p. 81) ir kt. Šios ir kitos Coelho skelbiamos maksimos primena autosugestyvias formuluotes: kartu su knygos autoriumi jas tardamas, skaitytojas įsideda sau į galvą aibę trumpų pamokymų, kuriais ir turėtų vadovautis gyvenime. Tų pamokų paskirtis – būti gyvenimo katalizatoriumi, stimuliuoti šių dienų vienmatėje egzistencijoje klaidžiojantį ir dvasingumo besiilgintį bestselerių skaitytoją.

Užsienio kritikams šie ir panašūs Coelho knygų momentai leidžia teigti, kad jo tekstai netgi nėra grožinės literatūros tekstai, bet veikia šiandien madingo "taikomojo dvasingumo" apraiška; arba, tiksliau sakant, tai "savipagalbos pasakojimai", kuriais siekiama stimuliuoti skaitytojo dvasinę energiją, įteigti jam drąsą ir ryžtą, būtinus įtampų kupinoje šių dienų tikrovėje. Paties Coelho supratimu, rašytojas ir turėtų atlikti kitų žmonių patyrimo katalizatoriaus, o ne transformatoriaus funkciją.

Žvelgiant iš literatūros kritikos pozicijų, reikia pastebėti, kad Coelho populiarusis romanas – tai romanas, balansuojantis ant romano žanro ir taikomosios (patarimų) literatūros ribos. Tereikia trumpam užsukti į knygyną, kad įsitikintum, jog gyvename populiariosios patarimų (religinių, psichologinių ir kt.) literatūros bumo laikus, kai žmonėms reikia ar tiesiog įteiginėjama, kad jiems reikia banalios, sudėtingą gyvenimą supaprastinančios praktinės išminties. Mūsų dienomis dominuojančią populiarią patarimų literatūrą tyrinėjusiųjų teigimu, tokių knygų autoriai siūlo ne ką nors kita, o tik "galutinių sprendimų paketus įvairioms gyvenimo problemoms. Tačiau jie neatsižvelgia į atskiro žmogaus individualią situaciją" (L. Kinčius "Kaip tapti visagaliu? Žvilgsnis į patarimų literatūrą", in: Knygų Aidai, 2003, Nr 6). Jei intelektualusis XX a. romanas leidžiasi tyrinėti autentišką egzistencinę patirtį, žmogų traktuodamas kaip tragišką ir komišką, nepaaiškinamuose gyvenimo ir istorijos paradoksuose prasmės ieškančią

būtybę, tai Coelho, kaip ir visa šiandien madinga patarimų literatūra, gyvenimo sudėtingumą suveda į trumpas ir aiškias (religinių, psichologinių ir kt.) patarimų formules. Coelho kūrybą pozityviai vertinantys kritikai tas formules neretai įvardija kaip reikšmingą romanų filosofiskumo momentą, – esą savo romanais brazilų rašytojas skelbia šių dienų žmogui svarbią gyvenimo filosofiją.

Tačiau Coelho sumanymą autosugestyviu romanų turiniu skelbti šių dienų žmogui aktualią gyvenimo filosofiją galima interpretuoti ir kitaip. Ar nėra taip, kad sumanymas savo romanais skelbti religinius, psichologinius ir kitokius patarimus yra skaitotojo sąmonės programavimo veiksmas, – ne visad akivaizdus, nes įvilktas į grožinės literatūros, t.y. romano formą. Kaip žinia, būtent sąmonės programavimu užsiima ir naujųjų religinių judėjimų mokytojai. Anot jau minėto religijotyryninko Beresnevičiaus, "[k]atalikybė, tarkime, neįjungia žmoguje programos. Ji duoda jam priesakus, kuriuos žmogus, būdamas laisvas ir nepriklausomas, laužys daug kartų, daug kentės, daug prisidirs, bet tai bus jo patyrimas, asmeninis ir nepakartojamas. Jėzus Kristus – ne programa, tai paradoksas [...]. Ekstrasensai, okultistai turi vieną su masine kultūra bendrą dalyką – jie programuoja žmogų ir tuo didžiuojasi kaip savo efektyvumo įrodymu". Atrodo, kaip visas šių dienų naujojo religingumo judėjimas, taip ir jo idėjas skelbiantys Coelho romanai – tai masinės kultūros forma, autosugestyviomis formuluotėmis diegianti universalią, kultūrinius ir religinius skirtumus niveliuojančią pasaldinto dvasingumo programą.

Žvelgiant iš postmodernizmo estetikos perspektyvos, ši ar kita praktinė funkcija nėra joks grožinės literatūros trūkumas. Literatūros kritikų teigimu, postmodernizmo estetika nemenką dėmesį skiria ne meninės raiškos ar estetiškos vertės problemoms, o veikia praktinės paskirties dalykams, tiksliau – "teksto strategijai ir taktikai" (V. Daujotytė, "Tekstas ir kūrinys"). Pastaroji reiškia tai, kad romaną rašančiam rašytojui labiau rūpi ne estetiškos ir idėjinės vertės ieškojimai, o visų pirma savo paties buvimo įreiškinimas. Coelho ir yra pavyzdys rašytojo, kuris, plėtojant minėtą kritinę teorinę įžvalgą, būna iš rašymo, t.y. kiekvienu nauju kas dveji metai pasirodančiu romanu, dažnai sensacingo turinio, įreikšmina būtent save, o ne skelbia naują, meniniu idėjiniu požiūriu originalų egzistencinės problematikos tyrinėjimą.

Didžiosios literatūros kūrinius pamėgusiam skaitytojui ši rašytojo veiklos perspektyva gali pasirodyti neįprasta. Bet norint ne grimzti į didžiosios literatūros kūrinius šiandien gaubiančią vis gilesnę vienatvę, o įsijungti į gausų bestselerių skaitytojų būrį, vertėtų įsidėmėti: gilintis į meninės raiškos ar estetinių vertybių subtilybes, turinio probleminius niuansus reikštų nesuprasti bestselerių autoriaus tikrųjų intencijų. Beje, meninės idėjinės raiškos subtilybių, romano formos originalių ieškojimų ar egzistencinės problematikos gelmės Coelho romanuose ir nėra. Visuose juose varijuojamos tos pačios ezoterinės religinės idėjos, susietos su moralinio reliatyvizmo principais paremtu paviršutinišku psichologizmu.

Tai turint galvoje, belieka klausti: ar bestseleriais tampanti populiarioji literatūra, siekianti naujai transformuoti į dvasios tuštumą nugrimzdusio skaitytojo gyvenimą, tikrai neiškreipia esminių, iš transcendentinio matmens kylančių reikalavimų, kurie paprastai keliami autentiškai žmogaus būčiai? Ar pragmatiškai orientuoti estetiški principai, įtvirtinantys religinį sinkretizmą ir moralinį reliatyvizmą, yra tie principai, kurie iš tiesų formuoja į transcendencijos matmenį orientuotą ir autentišką žmogaus gyvenimą? Užuoat pateikus vienareikšmį atsakymą, save kaip šių bestselerių skaitytoją, norėusi provokuoti autoriaus mėgstamos Biblijos žodžiais: "[a]teis" toks laikas, kai žmonės [...] pasidavę savo įgeidžiams, susivadins sau mokytojų krūvą, kad tie dūzgentų ausyse; jie nukreips ausis nuo tiesos, o atvers pasakoms" (2 Tim 4,1–5). Tiesai ar savo įgeidžiams, išminties pamokoms ar pseudoreliginiams kerams atsivers bestselerių skaitytojas – priklausys ir nuo jo paties.

D. Zabielaite: "Nuo Prousto iki Beigbederio: egzistencija romano tinkluose. Daugiaveidis XX a. užsienio romanas lietuviškai", Aidai 2006 (p. 147–157).

 <http://www.lksb.lt/straipsniai/straipsnis-445.htm>